BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA O‘QUVCHILARNING TA’LIMIY EHTIYOJLARINI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Sultanova Xasiyat Xamidjanovna
Toshkent shahar, Bektemir tumani 346-umumiy o`rta ta`lim maktabi o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur ilmiy maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning individual ta’limiy ehtiyojlarini aniqlash, hisobga olish va ularni samarali qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh, psixologik, intellektual, ijtimoiy va individual xususiyatlari ta’lim jarayonini tashkil etishda muhim omil sifatida yoritiladi. Individual yondashuvning mazmun-mohiyati, differensial ta’lim, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, individual ta’lim trayektoriyasi, diagnostik baholash, formatif baholash, raqamli texnologiyalar, o‘yinli ta’lim, loyiha va muammoli ta’lim kabi zamonaviy pedagogik usullarning imkoniyatlari ochib beriladi. Shuningdek, o‘quvchilarning ta’limiy ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlashda o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, ota-onalar bilan hamkorlik, ta’lim muhiti va inklyuziv yondashuvning ahamiyati asoslanadi. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim jarayonida faolligi, mustaqilligi, motivatsiyasi va individual imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, individual yondashuv, ta’limiy ehtiyoj, o‘quvchi, differensial ta’lim, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, individual ta’lim trayektoriyasi, diagnosti ka, formatif baholash, raqamli texnologiyalar, pedagogik texnologiya, inklyuziv ta’lim.*

Kirish

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadlaridan biri — har bir o‘quvchining individual imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, uning ta’limiy ehtiyojlarini aniqlash va sifatli ta’lim olish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat. Zamonaviy maktab o‘quvchidan faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishni emas, balki mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish, axborotni izlash va tahlil qilish, muloqot qilish, hamkorlikda ishlash hamda o‘z faoliyatini baholash kabi kompetensiyalarni shakllantirishni talab etmoqda.

Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi bolaning keyingi ta’lim faoliyati uchun poydevor vazifasini bajaradi. Bola aynan boshlang‘ich sinflarda o‘qish, yozish, hisoblash, tinglash, fikrlash, muloqot qilish va mustaqil faoliyat yuritishning asosiy ko‘nikmalarini egallaydi. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish alohida pedagogik ahamiyatga ega.

Bir sinfda ta’lim olayotgan o‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi, o‘zlashtirish sur’ati, xotirasi, diqqati, fikrlash usuli, nutqiy rivojlanishi, oilaviy sharoiti va ijtimoiy tajribasi bir xil bo‘lmaydi. Ayrim o‘quvchilar yangi mavzuni tez o‘zlashtirsa, boshqalarga qo‘shimcha tushuntirish va mashq qilish uchun ko‘proq vaqt kerak bo‘ladi. Ba’zi bolalar og‘zaki

topshiriqlarni yaxshi bajarsa, boshqalari ko‘rgazmali yoki amaliy faoliyat orqali yaxshiroq o‘rganadi.

Shu nuqtayi nazardan, barcha o‘quvchilarga bir xil mazmun, bir xil topshiriq, bir xil usul va bir xil baholash mezonlarini qo‘llash har doim ham kutilgan pedagogik natijani bermaydi. Zamonaviy o‘qituvchi ta’lim jarayonini o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtira olishi kerak.

Individual yondashuv o‘quvchini boshqalardan ajratib qo‘yish yoki unga alohida, soddalashtirilgan ta’lim berish degani emas. Aksincha, individual yondashuv har bir o‘quvchining imkoniyatlarini aniqlash, uning kuchli tomonlariga tayanish, rivojlanishi zarur bo‘lgan jihatlarini qo‘llab-quvvatlash va umumiy ta’lim maqsadlariga erishish uchun mos pedagogik sharoit yaratishni anglatadi.

1. INDIVIDUAL YONDASHUV TUSHUNCHASINING ILMIY-PEDAGOGIK MOHIYATI

Individual yondashuv pedagogikaning muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Uning asosida o‘quvchining shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini ta’lim jarayonining markaziga qo‘yish g‘oyasi yotadi.

An’anaviy ta’limda ko‘pincha “o‘qituvchi — bilim beruvchi, o‘quvchi — bilimni qabul qiluvchi” modeli ustun bo‘lgan. Zamonaviy ta’limda esa o‘quvchi faol ta’lim subyekti sifatida qaralmoqda.

Bunda o‘qituvchining vazifasi faqat ma’lumot berishdan iborat emas. O‘qituvchi:

- o‘quvchining ehtiyojlarini aniqlaydi;
- uning rivojlanish darajasini kuzatadi;
- o‘quv faoliyatini rejalashtiradi;
- individual va differensial topshiriqlar ishlab chiqadi;
- o‘quvchini rag‘batlantiradi;
- ta’lim natijalarini tahlil qiladi;
- o‘quvchining keyingi rivojlanish yo‘nalishini belgilaydi.

Individual yondashuvning muhim jihatlaridan biri — o‘quvchini uning imkoniyatlariga nisbatan baholashdir. Bunda o‘quvchining boshqa bolalarga nisbatan qanchalik yuqori yoki past natija ko‘rsatgani emas, balki uning o‘zidagi rivojlanish dinamikasi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchisi dastlab bir daqiqada 30 ta so‘z o‘qigan bo‘lsa, keyinchalik 45 ta so‘zga erishgan bo‘lishi mumkin. Ushbu rivojlanish bolaning individual ta’limiy yutug‘i sifatida baholanishi kerak.

2. O‘QUVCHILARNING TA’LIMIY EHTIYOJLARI TUSHUNCHASI

Ta’limiy ehtiyoj — o‘quvchining bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni egallash jarayonida zarur bo‘ladigan individual pedagogik shart-sharoitlar majmuasidir.

O‘quvchilarning ta’limiy ehtiyojlari turlicha bo‘lishi mumkin. Ularni shartli ravishda quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

2.1. Bilimga bo‘lgan ehtiyoj

O‘quvchining muayyan fan yoki mavzu bo‘yicha qo‘shimcha bilim olishga ehtiyoji bo‘lishi mumkin. Masalan, matematika faniga qiziqadigan o‘quvchi odatiy topshiriqlardan tashqari murakkabroq masalalarni bajarishga ehtiyoj sezadi.

2.2. Qo‘shimcha pedagogik yordamga ehtiyoj

Ba’zi o‘quvchilar mavzuni o‘zlashtirishda qo‘shimcha tushuntirish, ko‘proq mashq qilish yoki o‘qituvchi yordamiga muhtoj bo‘ladi.

2.3. Yuqori darajadagi topshiriqlarga ehtiyoj

Iqtidorli va tez o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar uchun odatiy topshiriqlar yetarli bo‘lmasligi mumkin. Ular muammoli, ijodiy va yuqori darajadagi fikrlashni talab qiluvchi topshiriqlarga ehtiyoj sezadi.

2.4. Emotsional qo‘llab-quvvatlashga ehtiyoj

O‘ziga ishonchi past yoki yangi muhitga moslashishda qiynalayotgan o‘quvchilar ko‘proq ijobiy rag‘bat va psixologik qo‘llab-quvvatlashga muhtoj bo‘ladi.

2.5. Ijtimoiy ehtiyojlar

Ba’zi bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish, jamoada ishlash yoki o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishga ehtiyoj sezadi.

Demak, ta’limiy ehtiyoj faqat akademik bilim bilan cheklanmaydi. U o‘quvchining intellektual, emotsional, ijtimoiy va motivatsion rivojlanishi bilan ham bog‘liq.

3. BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari rivojlanishning o‘ziga xos bosqichida bo‘ladi. Ularning diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur va nutqiy faoliyati faol shakllanib boradi.

Boshlang‘ich yoshdagi o‘quvchilarning muhim xususiyatlaridan biri — faoliyatning ko‘rgazmali va amaliy xarakterga ega bo‘lishidir. Bola ko‘pincha mavzuni ko‘rish, ushlab ko‘rish, amalda bajarish va o‘yin orqali tezroq o‘zlashtiradi.

Shuning uchun boshlang‘ich ta’limda:

rasmlar;

diagrammalar;

jadvallar;

modellar;

predmetlar;

kartochkalar;

multimedia;

didaktik o‘yinlar;

amaliy mashqlar

keng qo‘llanilishi maqsadga muvofiq.

O‘quvchilarning individual farqlarini hisobga olishda ularning temperament xususiyatlari ham muhim. Faol va tezkor bola bilan sokin va tortinchoq bolaning ta’lim jarayonidagi xatti-harakatlari bir xil bo‘lmasligi tabiiy.

Biroq o‘qituvchi bolaning temperamentini uning imkoniyatlarini cheklovchi omil sifatida emas, balki ta’limni individuallashtirish uchun hisobga olinadigan xususiyat sifatida qabul qilishi kerak.

4. TA’LIMIY EHTIYOJLARNI ANIQLASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Individual yondashuvni samarali tashkil etish uchun, avvalo, o‘quvchining ta’limiy ehtiyojlarini aniqlash zarur.

4.1. Pedagogik kuzatuv

Kuzatuv eng sodda va samarali diagnostik usullardan biridir. O‘qituvchi o‘quvchining darsdagi ishtiroki, topshiriqlarni bajarish sur’ati, savollarga javobi, tengdoshlari bilan munosabati va mustaqil faoliyatini muntazam kuzatadi.

Kuzatuv natijalari o‘qituvchiga o‘quvchi haqida kengroq tasavvur beradi.

4.2. Diagnostik topshiriqlar

O‘quv yilining boshida yoki yangi mavzuni boshlashdan oldin diagnostik topshiriqlar berish orqali o‘quvchining boshlang‘ich bilim darajasi aniqlanishi mumkin.

Diagnostik topshiriqlar:

oson;

o‘rta;

murakkab

darajalarda tuzilishi mumkin.

Bu o‘qituvchiga sinfdagi o‘quvchilarning ehtiyojlarini aniqlash va keyingi ta’lim jarayonini rejalashtirish imkonini beradi.

4.3. Suhbat

O‘quvchi bilan individual suhbat uning qiziqishlari, ta’limga munosabati, qiyinchiliklari va maqsadlarini aniqlashga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi bilan suhbat oddiy va tushunarli savollar asosida olib borilishi lozim.

4.4. O‘z-o‘zini baholash

O‘quvchining o‘z faoliyatini baholashi ham individual ehtiyojlarni aniqlashda foydalidir.

Masalan:

“Bugungi mavzuni tushundim.”

“Men topshiriqni mustaqil bajara oldim.”

“Menga yana mashq qilish kerak.”

kabi oddiy fikrlar orqali o‘quvchi o‘z ta’lim jarayoniga munosabatini ifodalashi mumkin.

5. DIFFERENSIAL TA’LIM — INDIVIDUAL YONDASHUVNING MUHIM VOSITASI

Differensial ta’lim o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasi, qiziqishi va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta’lim mazmuni va topshiriqlarini moslashtirishni nazarda tutadi.

Bir mavzu doirasida turli darajadagi topshiriqlar berilishi mumkin.

Masalan, matematika darsida:

1-daraja: oddiy hisoblash amallari.

2-daraja: bir necha amal ishtirokidagi misollar.

3-daraja: mantiqiy fikrlashni talab qiluvchi masalalar.

4-daraja: mustaqil masala tuzish yoki bir nechta usul bilan yechim topish.

Bunday yondashuvda barcha o‘quvchilar bir xil mavzuni o‘rganadi, biroq topshiriqlarning murakkabligi ularning imkoniyatlariga moslashtiriladi.

Differensial yondashuv o‘quvchida “men ham uddalay olaman” degan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

6. INDIVIDUAL TA’LIM TRAYEKTORIYASI

Zamonaviy pedagogikada individual ta’lim trayektoriyasi tushunchasi tobora muhimlashib bormoqda.

Individual ta’lim trayektoriyasi — o‘quvchining o‘z imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib, ta’lim jarayonida rivojlanish yo‘lini belgilashdir.

Boshlang‘ich sinflarda individual ta’lim trayektoriyasi murakkab hujjat shaklida bo‘lishi shart emas. U oddiy pedagogik reja ko‘rinishida ham tashkil etilishi mumkin.

Masalan:

O‘quvchi: A.

Kuchli tomoni: og‘zaki nutqi va ijodiy fikrlashi yaxshi.

Qiyinchiligi: yozma topshiriqlarni sekin bajaradi.

Maqsad: yozma ishlarni bajarish tezligi va aniqligini oshirish.

Usul: qisqa muddatli muntazam mashqlar.

Monitoring: haftalik kuzatuv.

Bunday yondashuv o‘qituvchiga o‘quvchining rivojlanishini tizimli kuzatish imkonini beradi.

7. FORMATIV BAHOLASHNING INDIVIDUAL YONDASHUVDAGI AHAMIYATI

Zamonaviy ta’limda baholash faqat o‘quvchining yakuniy natijasini aniqlash vositasi emas. Baholash o‘quvchining keyingi rivojlanishiga xizmat qilishi kerak.

Formatif baholash jarayonida o‘qituvchi o‘quvchining:

nimani bilishini;

nimani bilmasligini;

qaysi jihatda qiynalayotganini;

qanday yordamga muhtojligini aniqlaydi.

Formatif baholashning asosiy vositalaridan biri — konstruktiv fikr-mulohazadir.

Masalan, “Noto‘g‘ri” deyish o‘rniga:

“Masalani yechish usuling to‘g‘ri boshlangan. Endi ikkinchi amalni yana bir bor tekshirib ko‘r.”

deyish o‘quvchiga o‘z xatosini tushunish va tuzatish imkonini beradi.

Bunday yondashuv bolaning motivatsiyasini saqlab qolishga yordam beradi.

8. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI INDIVIDUAL YONDASHUV

Raqamli texnologiyalar zamonaviy ta’lim jarayonida individual yondashuvni tashkil etish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Elektron ta’lim resurslari yordamida o‘quvchilar:

o‘z tezligida ishlashi;

topshiriqlarni qayta bajarishi;

multimedia materiallaridan foydalanishi;

interaktiv mashqlarni bajarishi;

o‘z natijasini ko‘rishi mumkin.

Masalan, bir o‘quvchi mavzuni video orqali yaxshiroq tushunsa, boshqa o‘quvchi interaktiv mashq orqali samaraliroq o‘zlashtirishi mumkin.

Raqamli vositalardan foydalanishda asosiy maqsad texnologiyaning o‘zi emas, balki o‘quvchining ta’limiy ehtiyojini qondirish bo‘lishi kerak.

Shuningdek, raqamli ta’limni an’anaviy pedagogik usullar bilan uyg‘unlashtirish muhim.

9. O‘YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yinli ta’lim ayniqsa samarali hisoblanadi.

Didaktik o‘yinlar o‘quvchining:

diqqatini;

xotirasini;

tafakkurini;

tezkor fikrlashini;

nutqini;

muloqot qobiliyatini

rivojlantiradi.

O‘yinlar individual ehtiyojga moslashtirilishi mumkin.

Masalan, o‘qishda qiynalayotgan o‘quvchi uchun qisqa va sodda so‘zlar bilan o‘yin tashkil qilinsa, tez o‘zlashtiruvchi o‘quvchi uchun murakkabroq so‘z va gaplar berilishi mumkin.

Bu usulda barcha o‘quvchilar birgalikda ishtirok etadi, lekin ularning topshiriqlari individual imkoniyatlariga mos keladi.

10. MUAMMOLI VA LOYIHAVIY TA’LIM

Muammoli ta’lim o‘quvchini tayyor javobni qabul qilishdan ko‘ra, muammoni mustaqil hal qilishga undaydi.

Boshlang‘ich ta’limda muammoli vaziyatlar yoshga mos va sodda bo‘lishi kerak.

Masalan:

“Bizda 12 ta olma bor. Uni 4 nafar bolaga teng taqsimlash uchun qanday yo‘l tutish mumkin?”

Bunday topshiriq o‘quvchini fikrlashga, hisoblashga va o‘z yechimini tushuntirishga undaydi.

Loyihaviy ta’limda esa o‘quvchilar muayyan mavzu bo‘yicha mustaqil yoki guruhda kichik loyiha tayyorlaydi.

Masalan:

“Mening oilam”

“Tabiatni asraymiz”

“Sog‘lom ovqatlanish”

“Mening mahallam”

“Sevimli kitobim”

kabi loyihalar bolaning ijodiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

11. O‘QUVCHILARNING TA’LIMIY MOTIVATSIYASINI QO‘LLAB-QUVVATLASH

Individual yondashuvning muhim vazifalaridan biri o‘quvchining ta’lim olishga bo‘lgan ichki motivatsiyasini rivojlantirishdir.

Agar bola faqat baho uchun o‘qisa, uning ta’limga bo‘lgan qiziqishi tashqi omilga bog‘liq bo‘lib qolishi mumkin.

Shuning uchun o‘qituvchi:

bolaning qiziqishlarini hisobga olishi;

tanlash imkoniyatini berishi;

ijodiy topshiriqlardan foydalanishi;

o‘quvchining yutuqlarini e’tirof etishi;

xatoni o‘rganish imkoniyati sifatida ko‘rsatishi

kerak.

Masalan, o‘quvchiga “Rasm asosida hikoya tuzish” topshirig‘ida bir nechta rasm ichidan o‘ziga yoqqanini tanlash imkoniyati berilishi mumkin. Tanlov imkoniyati o‘quvchining ta’lim jarayonidagi subyektivligini kuchaytiradi.

12. INKLYUZIV TA’LIM VA INDIVIDUAL YONDASHUV

Individual yondashuv inklyuziv ta’lim tamoyillari bilan chambarchas bog‘liq.

Inklyuziv ta’lim turli imkoniyat va ehtiyojlarga ega bo‘lgan bolalarning umumiy ta’lim muhitida ta’lim olishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan.

Bunday muhitda o‘qituvchi har bir bolaning imkoniyatini hisobga oladi va zarur pedagogik yordamni tashkil etadi.

Individual yondashuv quyidagi shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

topshiriq hajmini moslashtirish;

topshiriqni bajarish vaqtini moslashtirish;

ko‘rgazmali vositalardan foydalanish;

qo‘shimcha tushuntirish;

juftlikda yoki kichik guruhda ishlash;

individual ko‘rsatmalar berish;

o‘quv materialini bosqichma-bosqich taqdim etish.

Muhimi, bunday yordam o‘quvchini sinfdan ajratib qo‘ymasligi va uning ijtimoiy faolligini cheklamasligi kerak.

13. O‘QITUVCHINING INDIVIDUAL YONDASHUVNI TASHKIL ETISHDAGI KOMPETENSIYALARI

Individual yondashuvning samaradorligi, avvalo, o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligiga bog‘liq.

Zamonaviy boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi maqsadga muvofiq:

Diagnostik kompetensiya

O‘quvchining bilim va rivojlanish darajasini aniqlash.

Metodik kompetensiya

Turli pedagogik metod va texnologiyalarni vaziyatga mos tanlash.

Kommunikativ kompetensiya

O‘quvchi, ota-ona va hamkasblar bilan samarali muloqot qilish.

Raqamli kompetensiya

Zamonaviy elektron ta’lim vositalaridan pedagogik maqsadda foydalanish.

Refleksiv kompetensiya

O‘z pedagogik faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish.

O‘qituvchi o‘z faoliyatida “Barcha bolalarga bir xil usul” tamoyilidan ko‘ra “Barcha bolalarga teng imkoniyat, ammo ehtiyojiga mos yordam” tamoyiliga amal qilishi muhim.

14. OTA-ONALAR BILAN HAMKORLIK

O‘quvchining individual ta’limiy ehtiyojlarini to‘liq anglash uchun o‘qituvchi va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik zarur.

Ota-onalar bilan hamkorlik quyidagi yo‘nalishlarda olib borilishi mumkin:

individual suhbat;

maslahat;

ota-onalar yig‘ilishi;

pedagogik seminarlar;

bolaning rivojlanish dinamikasi haqida fikr almashish;

uy vazifalarini bajarish bo‘yicha tavsiyalar;

bolaning qiziqishlarini aniqlash.

Ota-ona bolaning uy sharoitidagi xulqi va qiziqishlari haqida ma’lumot beradi. O‘qituvchi esa bolaning maktabdagi faoliyati to‘g‘risida fikr bildiradi.

Bunday ikki tomonlama axborot almashinuvi individual ta’lim yondashuvini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

15. INDIVIDUAL YONDASHUVDA TA’LIM MUHITINING ROLI

Ta’lim muhiti o‘quvchining individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashi kerak.

Boshlang‘ich sinf xonasi:

xavfsiz;

qulay;

estetik;

rivojlantiruvchi;

o‘quvchining mustaqil faoliyatini rag‘batlantiruvchi

bo‘lishi maqsadga muvofiq.

Sinfdaturli faoliyat zonalarini tashkil etish mumkin:

kitob o‘qish zonasi;

ijodiy faoliyat zonasi;

matematika va mantiq zonasi;

tajriba zonasi;

hamkorlikda ishlash zonasi.

Bunday muhit o‘quvchilarning turli qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi.

16. INDIVIDUAL YONDASHUVNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Individual yondashuv natijadorligini baholash uchun faqat yakuniy baholarga tayanish yetarli emas.

Quyidagi ko‘rsatkichlar ham hisobga olinishi lozim:

o‘quvchining bilim darajasidagi o‘sish;

topshiriqlarni mustaqil bajarish darajasi;

darsdagi faollik;

savol berish faolligi;

muloqot qobiliyati;

o‘z-o‘zini baholash;

ta’limga qiziqish;

xatolar ustida ishlash qobiliyati;

yangi vaziyatda bilimdan foydalanish.

O‘qituvchi ma’lum vaqt oralig‘ida ushbu ko‘rsatkichlarni tahlil qilib, individual ta’lim strategiyasini qayta ko‘rib chiqishi mumkin.

17. AMALIY PEDAGOGIK MODEL

Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning ta’limiy ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlash uchun quyidagi bosqichlardan iborat modelni taklif etish mumkin.

Birinchi bosqich — diagnostika

O‘quvchining boshlang‘ich bilimlari, qiziqishlari va qiyinchiliklari aniqlanadi.

Ikkinchi bosqich — tahlil

Olingan ma’lumotlar asosida o‘quvchining individual ta’limiy ehtiyojlari belgilanadi.

Uchinchi bosqich — rejalashtirish

O‘quvchi uchun mos pedagogik usul va topshiriqlar tanlanadi.

To‘rtinchi bosqich — amalga oshirish

Individual va differensial topshiriqlar, o‘yinlar, raqamli vositalar va boshqa pedagogik texnologiyalar qo‘llaniladi.

Beshinchi bosqich — monitoring

O‘quvchining rivojlanish dinamikasi kuzatiladi.

Oltinchi bosqich — refleksiya

O‘qituvchi va o‘quvchi erishilgan natijalarni tahlil qiladi.

Yettinchi bosqich — korreksiya

Zarurat bo‘lsa, individual ta’lim strategiyasi qayta ko‘rib chiqiladi.

Ushbu model uzluksiz jarayon sifatida tashkil etilishi lozim.

18. INDIVIDUAL YONDASHUVNING AFZALLIKLARI

Individual yondashuvdan tizimli foydalanish bir qator pedagogik natijalarni ta’minlaydi.

Birinchidan, o‘quvchining ta’limga bo‘lgan qiziqishi ortadi.

Ikkinchidan, o‘quvchi o‘z imkoniyatlariga mos topshiriqlarni bajarish orqali muvaffaqiyat hissini boshdan kechiradi.

Uchinchidan, o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchi mustahkamlanadi.

To‘rtinchidan, ta’limdagi qiyinchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish imkoniyati oshadi.

Beshinchidan, iqtidorli o‘quvchilar uchun qo‘shimcha rivojlanish imkoniyatlari yaratiladi.

Oltinchidan, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Yettinchidan, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi pedagogik hamkorlik mustahkamlanadi.

19. INDIVIDUAL YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISHDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR

Individual yondashuvning afzalliklari bilan birga uni amaliyotga tatbiq etishda ayrim muammolar ham mavjud.

Birinchi muammo — sinfdagi o‘quvchilar sonining ko‘pligi. O‘qituvchi har bir o‘quvchiga bir xil darajada individual vaqt ajratishda qiyinchilikka duch kelishi mumkin.

Ikkinchi muammo — o‘qituvchining ish yuklamasi. Individual topshiriqlar tayyorlash, diagnostika va monitoring qo‘shimcha vaqt talab qiladi.

Uchinchi muammo — metodik resurslarning yetarli emasligi.

To‘rtinchi muammo — ayrim ota-onalarning individual yondashuv mazmunini noto‘g‘ri tushunishi.

Beshinchi muammo — baholash tizimida o‘quvchining individual rivojlanish dinamikasini to‘liq aks ettirish qiyinligi.

Mazkur muammolarni hal qilish uchun maktab miqyosida metodik hamkorlikni rivojlantirish, o‘qituvchilarning malakasini oshirish, raqamli resurslardan oqilona foydalanish va ota-onalar bilan muntazam pedagogik hamkorlikni yo‘lga qo‘yish zarur.

20. SAMARALI INDIVIDUAL YONDASHUV UCHUN METODIK TAVSIYALAR

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilariga quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

Har bir o‘quvchining kuchli va rivojlantirilishi zarur bo‘lgan jihatlarini aniqlang.

Dars boshida qisqa diagnostik topshiriqlardan foydalaning.

Bir mavzu doirasida turli darajadagi topshiriqlar tayyorlang.

O‘quvchilarga tanlash imkoniyatini bering.

O‘quvchining kichik yutuqlarini ham e’tirof eting.

Xatolarni jazolash emas, rivojlanish vositasi sifatida ko‘rsating.

Raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsad asosida qo‘llang.

O‘yinli metodlardan foydalaning.

O‘quvchilarning mustaqil ishlashiga sharoit yarating.

Ota-onalar bilan muntazam hamkorlik qiling.

O‘quvchining individual rivojlanish dinamikasini qayd etib boring.

Har bir o‘quvchiga nisbatan ijobiy va hurmatli munosabatni saqlang.

Xulosa

Boshlang‘ich ta’limda individual yondashuv asosida o‘quvchilarning ta’limiy ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlash zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Har bir o‘quvchi o‘zining bilim darajasi, qiziqishi, qobiliyati, o‘zlashtirish sur’ati, psixologik xususiyatlari va ijtimoiy tajribasi bilan boshqalardan farq qiladi.

Shuning uchun boshlang‘ich ta’lim jarayonini barcha o‘quvchilar uchun mutlaqo bir xil shaklda tashkil etish o‘quvchilarning mavjud imkoniyatlarini to‘liq ro‘yobga chiqarishga to‘sqinlik qilishi mumkin. Individual yondashuv esa o‘quvchilarning farqlarini hisobga olgan holda yagona ta’lim maqsadlariga erishish uchun turli pedagogik yo‘llardan foydalanish imkonini beradi.

Tadqiqotlar va pedagogik tajriba nuqtayi nazaridan individual yondashuvni amalga oshirishda diagnostik kuzatuv, differensial ta’lim, formatif baholash, individual ta’lim trayektoriyasi, o‘yin texnologiyalari, muammoli va loyihaviy ta’lim, raqamli vositalar hamda inklyuziv pedagogika muhim ahamiyatga ega.

O‘quvchining ta’limiy ehtiyojini aniqlash bir martalik jarayon emas. Bu doimiy kuzatuv, tahlil, rejalashtirish, amalga oshirish, monitoring va korreksiyani talab qiladigan uzluksiz pedagogik jarayondir.

Individual yondashuv samarali bo‘lishi uchun o‘qituvchi o‘quvchini faqat bilim oluvchi sifatida emas, balki o‘z rivojlanishida faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida ko‘rishi kerak. Bunda o‘quvchining mustaqilligi, qiziqishi, tashabbusi va ijodkorligini qo‘llab-quvvatlash muhimdir.

Shuningdek, individual yondashuvni faqat o‘qituvchi faoliyati bilan cheklab bo‘lmaydi. Oila, maktab ma’muriyati, pedagog-psixolog, boshqa fan o‘qituvchilari va zarur hollarda tegishli mutaxassislarning hamkorligi o‘quvchining ta’limiy ehtiyojlarini yanada to‘liqroq qondirish imkonini beradi.

Umuman olganda, boshlang‘ich ta’limda individual yondashuvni tizimli ravishda joriy etish ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning o‘zlashtirishidagi farqlarni kamaytirish, ta’lim motivatsiyasini kuchaytirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va har bir bolaning shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish uchun muhim pedagogik shartlardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy boshlang‘ich ta’limning asosiy maqsadi barcha bolalarni bir xil qolipga solish emas, balki har bir bolaning imkoniyatini ko‘ra bilish, uning ehtiyojini anglash va rivojlanishi uchun zarur sharoit yaratishdan iborat bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Vygotskiy L. S. Pedagogik psixologiya. — Moskva: Pedagogika.
Vygotskiy L. S. Tafakkur va nutq. — Moskva.
Leontyev A. N. Faoliyat. Ong. Shaxs. — Moskva: Politizdat.
Elkonin D. B. Bolalar psixologiyasi. — Moskva: Akademiya.
Rubinshteyn S. L. Umumiy psixologiya asoslari. — Moskva.
Piaget J. Bolaning intellektual rivojlanishi.
Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives.
Tomlinson C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners.
UNESCO. Education and inclusive learning materials.
OECD. The Future of Education and Skills.
Bruner J. The Process of Education.

Dewey J. Experience and Education.

Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’lim pedagogikasiga oid zamonaviy ilmiy-metodik adabiyotlar.

Boshlang‘ich ta’lim metodikasi bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar.

Pedagogik psixologiya va yosh psixologiyasi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.

Ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalarga oid ilmiy-metodik manbalar.

Inklyuziv ta’lim bo‘yicha ilmiy-metodik adabiyotlar.

Differensial va individual ta’lim metodikasiga oid ilmiy tadqiqotlar.

Boshlang‘ich ta’limda kompetensiyaviy yondashuvga oid metodik manbalar.

Zamonaviy raqamli ta’lim texnologiyalari bo‘yicha ilmiy-uslubiy manbalar.